

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2016/4.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[B] **HET DAGELIJKSE EN HET ONVERDRAAGLIJKE.
“ZACHTE RITEN” VAN MARJA PRUIS**

Veel boeken kun je netjes in één zin vatten. *Het smelt*, Lize Spit: jonge vrouw keert, wraakplannen onder de arm, terug naar het benepen dorp waar ze groot is geworden. *Mijn strijd*, Karl Ove Knausgard: volwassen man heeft het moeilijk in zijn comfortabele middenklassebestaan. *Tonio*, A.F.Th. van der Heijden: auteur schrijft een ontroerend requiem voor zijn verongelukte adolescente zoon. Daarnaast kun je natuurlijk nog eindeloos vertellen over de taal, de psychologie van de karakters en de bedoelingen van de auteur, maar de essentie van de inhoud krijg je al bij al makkelijk overgebracht. Dat helpt de verkoop doorgaans: journalisten kunnen in hun interviews helder focussen, potentiële lezers herinneren zich vaagweg waar het over gaat als ze de cover ergens zien opduiken.

Andere boeken krijg je met de beste wil van de wereld niet in één zin geperst. *Zachte ritens* is er zo een: kort samenvatten waar het over gaat, slaat dit levendige, tintelende boek helemaal dood. Schrijfster Marja Pruis is vooral bekend als boekenredacteur bij het weekblad *De Groene Amsterdammer*. Daarnaast schreef ze een paar romans¹, essaybundels en een boek over de door haar erg bewonderde Patricia De Martelaere. Pruis is een van die zeldzame recensenten die zelfs stukken over boeken die je nimmer zult kopen lezenswaardig weet te maken, door steeds wezenlijke dingen te zeggen over de literatuur zelf. Die reflex heeft ze tijdens het schrijven van haar jongste roman niet uitgeschakeld. “De beste boeken lopen niet van a naar b, en zijn in

principe plotloos”, laat ze een bekende, oude feministische schrijfster al vrij snel in het boek aan haar hoofdpersonage zeggen. En dat lijkt een intentieverklaring voor *Zachte riten*, een roman die hier en daar eerder een essay lijkt over Pruis’ opvattingen over literatuur, poëzie en wetenschap.

Het hoofdpersonage, Guusje Bouhuys – hier komt het vervelende punt waarop ik de uitwaaierende inhoud van het boek toch in enkele zinnen tracht weer te geven – is een niet meer al te jonge docente aan de universiteit. Guusje heeft haar proza-ambities lang geleden opgeborgen en doceert poëzie. Ze is alleenstaand, maar heeft zich zorgvuldig ingekapseld in haar werk, haar studenten en een paar goede vrienden. Die knusse cocon, die haar behoedt voor te lang stilstaan bij het oud verdriet van een verdwenen broer, begint af te brokkelen wanneer haar goede vriendin Elly ziek wordt en wanneer haar baas haar opdraagt na te gaan of haar beste vriend en collega Leon plagiaat aan het plegen is. Dat verhaal vertelt Pruis in verschillende scènes, die vaak ook op zichzelf zouden kunnen staan: Guusje met haar broer in New York, Guusje op ziekenbezoek, Guusje op visite in het warme nest van Leon en zijn gezin, Guusje ergert zich tijdens een receptie aan de universiteit, Guusje probeert aan studenten over te brengen wat poëzie is. Ondertussen denkt Guusje vooral veel na: over de aard van de poëzie, over de oorspronkelijkheid van het academische werk van Leon, over haar broer, over de bekende schrijfster die uiteindelijk eenzaam gestorven is.

Critici vinden dat Pruis haar narratief te weinig strak aangespannen heeft, dat het kabbelen van het verhaal het inleven belemmert. Maar net door al dat meanderen door het bestaan en de gedachten van Guusje, rijst het personage op uit de pagina’s. Veel lezers willen vervoerd worden door een verhaal, maar Pruis vervoert je met het brein van haar hoofdpersonage. Tijdens het lezen was ik voortdurend, driftig knikkend of nee schuddend, uitspraken van Guusje – of toch van Pruis zelf? – aan het onderstrepen. “Een goed gedicht legt niets uit”, verklaart ze aan haar studenten. “Ik kan die verzonnen levens, die overspannen gebeurtenissen niet meer verdragen”, zegt ze over proza. “Proza is breedspakerig, waardoor stemmingen gedood kunnen worden.”

“Poëzie, die is acceptabel. Binnen het bestek van een paar regels kan iets duidelijk zijn en toch onbegrijpelijk blijven.” “We begrijpen zoveel, en proberen al begrijpend het leven in begrepen banen te leiden”, doceert ze verder, “maar we begrijpen ook dat er dingen zijn die we helemaal niet begrijpen. Poëzie erkent dit onbegrip en vangt het op.”

Of nog: “Heel veel gedichten lijken alleen maar op gedichten, maar zijn het niet echt. Omdat je met klank en ritme zo goed alsof kan doen. Omdat veel mensen denken dat vaagheid poëtisch is.” Over de poëzie van Hugo Claus zegt Guusjes vriendin “Dit voel ik gewoon in mijn kut”, en als lezer voelde ik dat ineens ook, om nooit meer niet te voelen.

Over een schrijvende collega aan de universiteit zegt ze dat “ze literatuur gebruikt op de afschuwelijkst denkbare manier: als een metafoor voor wat ze in haar eigen leven heeft meegemaakt”.

Zachte riten is doorspekt met dat soort uitspraken, waar je het mee eens kunt zijn of niet, maar die in elk geval je eigen opvattingen over literatuur helpen scherp te stellen. Maar wat wil Pruis hier eigenlijk mee, overviel me na het dichtklappen van het boek. Ik weet het niet zo goed. Ergens onderweg heb ik genoten van zo veel kleine observaties van mannen en vrouwen, van uitingen van liefde en verdriet, en heb ik zo veel wezenlijke zaken over poëzie en proza gelezen, dat die vraag volstrekt onzinnig lijkt. “Dit is de kunst: het kleine en het grote, het dagelijkse en het onverdraaglijke naast elkaar hun leven gunnen.” bedenkt Guusje zich op een bepaald moment. En dat is precies wat Pruis in *Zachte riten* gedaan heeft. Ze heeft, kortom, een boek geschreven als het volle leven zelf. En dat laat zich dus niet in één zin vatten.

HELEEN DEBRUYNE

MARJA PRUIS, *Zachte riten*, Prometheus, Amsterdam, 2016, 260 p.

Noot

(1) Zie: FLEUR SPEET, “Struikelend door het leven. Personages van Marja Pruis”. *Ons Erfdeel*, jg. 51 (2008), nr. 4, pp. 166-168. Online te lezen: <http://goo.gl/EIE4Fe>.